

ADVIESNOTA

Een sterk en duurzaam ontginningsbeleid in Vlaanderen

 OVERLEGCOMITE
 VLAAMSE
 ONTGINNERS vzw

KIJK EENS OM U HEEN

Het kopje koffie of het glas water dat binnen handbereik staat. De tandpasta die u deze ochtend op uw tandenborstel smeerde. Het beton en de bakstenen muren om u heen, de tegels onder uw voeten en de dakpannen en zonnepanelen boven uw hoofd.

Zonder ons waren ze er niet.

Wij ontginners leveren de grondstoffen voor zowat alles rond u. Heel wat van de voorwerpen die u dagdagelijks gebruikt en rechtstreeks bijdragen tot uw levenskwaliteit, zijn te herleiden tot de natuurlijke grondstoffen die wij naar boven halen. Klei en leem voor dakpannen, tegels en bakstenen. Mineralen voor tandpasta. Het kwartzand dat nodig is om glas te maken, het zand en grind dat nodig is om beton en asfalt te maken.

We zijn er trots op dat we zo ons steentje bijdragen aan een beter Vlaanderen.

In deze nota presenteren we u enkele adviezen om die rol ook in de toekomst te kunnen blijven spelen. Want een degelijk en duurzaam ontginningsbeleid en rechtszekerheid zijn essentieel. Het is dan ook van het grootste belang dat de bevoorrading van deze grondstoffen verzekerd is én blijft.

DROMERS MET BEIDE VOETEN OP ÉN IN DE GROND

Beste lezer,

BEDANKT.

Omdat u de tijd neemt om deze adviesnota te lezen.

Deze nota is een initiatief van het Overlegcomité voor Vlaamse Ontginners (O.V.O.). Hiermee willen we als federatie de belangrijkste uitdagingen voor onze sector schetsen. Daarnaast reiken we oplossingen aan om deze uitdagingen aan te gaan. Oplossingen waar wij als federatie actief aan willen meewerken, maar die niet mogelijk zijn zonder een duurzaam beleid, politieke draagkracht en maatschappelijk draagvlak.

Een duurzaam ontginningsbeleid is net als bij andere duurzaamheidsthema's een kwestie van een langetermijnvisie. Alleen zo kunnen wij onze rol als grondstoffenleverancier van de bouwsector en industrie ten volle vervullen. Alleen zo kunnen wij onze activiteiten nóg duurzamer maken.

EEN WIN-WIN VOOR ELKE VLAMING

We willen ook een breder perspectief schetsen. Grondstoffen ontginnen levert namelijk niet alleen een meerwaarde op voor ons en de Vlaamse industrie, maar ook voor onze omgeving en de maatschappij in het algemeen.

We willen verder kijken. Want wij spelen ook onze rol in het behalen van de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Dat thema komt meteen hierna aan bod. Gevolgd door voorstellen voor vijf verschillende thema's:

- 1 Het voor- en natraject van een ontginningsproject. **blz.9**
- 2 De bevoorradingszekerheid voor de Vlaamse industrie. **blz.11**
- 3 Een betere verstandhouding tussen archeologische en ontginningsbelangen. **blz.12**
- 4 De realisatie van natuur en bos. **blz.14**
- 5 De rol van digitalisatie. **blz.17**

Wij wensen u veel leesplezier. En hopen van harte dat deze nota voer tot dialoog en overleg oplevert.

Als O.V.O. behartigen en verdedigen wij de gemeenschappelijke belangen van ontginners van natuurlijke grondstoffen, zoals kwartszand, zand, klei, leem en grind. We willen op een duurzame manier voorzien in de oppervlakedelfstoffenbehoefte. Daarvoor brengen wij de kernleden samen van vier verenigingen:

- Bedrijfsgroepering Zandgroeven vzw;
- Belgische Baksteenfederatie vzw;
- Bedrijfsgroepering van Limburgse Grind- en Zandbaggeraars vzw;
- Beroepsvereniging van Vlaamse Ontginners vzw.

VLAAMSE GRONDSTOFFEN, INTERNATIONALE AMBITIES

De **Sustainable Development Goals (SDG's)** zijn wereldwijde doelstellingen richting 2030 om aan een duurzame ontwikkeling en een duurzame samenleving te werken. De 17 hoofddoelstellingen en 169 subdoelstellingen, vastgelegd door de Verenigde Naties, vormen hét internationale duurzaamheidskader voor de komende jaren.

Vlaanderen engageert zich om zijn steentje bij te dragen aan het halen van die doelen. En wij van O.V.O. engageren ons op onze beurt om Vlaanderen hierin te steunen.

ONTGINNING ALS KATALYSATOR

Als sector zijn wij een katalysator om de levenskwaliteit van de Vlaming en zijn omgeving te verbeteren. Twee belangrijke voorwaarden daarvoor zijn:

- een correcte en duurzame ontginning;
- een goede verstandhouding en sterke partnerships met onze omgeving, overheden, gemeentebesturen...

Duurzame ontginning begint op lokaal niveau. Zodat we een win-win creëren voor iedereen. Voor ontginners, de gemeente en haar inwoners, en bij uitbreiding heel Vlaanderen.

Onze sector werkte de voorbije jaren hard om onze activiteiten verder te verduurzamen en sterke partnerships aan te gaan. Wij lichten de acht SDG's eruit waar die duurzame bijdrage aan de internationale doelstellingen het grootst zijn.

SDG4: KWALITEITSONDERWIJS

Onze sector draagt bij tot deze SDG door te investeren in technische, beroeps- en onderwijsprogramma's voor de toekomstige beroepsbevolking. Daarnaast investeren we ook in de opleiding van ons eigen personeel.

SDG 7: BETAALBARE EN DUURZAME ENERGIE

Onze bedrijven zetten sterk in op energie-efficiëntie om hun verbruik terug te dringen. Daarnaast zetten we meer en meer in op hernieuwbare energie uit windmolens en zonnepanelen.

Voluit voor hernieuwbaar

Een voorbeeld daarvan is de site op de foto linksboven op deze pagina's, tussen Mol en Dessel in de provincie Antwerpen. In het Limburgse Lommel zorgen zeven windmolens nog eens voor 24 MWh per jaar, goed voor een vermindering van 31 ton fijn stof en een vermindering van 36.000 ton CO₂-uitstoot.

SDG 8: EERLIJK WERK EN ECONOMISCHE GROEI

Als ontginningssector bevorderen wij een duurzame lokale economische groei door lokale tewerkstelling en waardig werk voor iedereen.

SDG9: INDUSTRIE, INNOVATIE EN INFRASTRUCTUUR

Inzetten op innovatie is inzetten op groei. Onze sector investeert sterk in onderzoek en innovatie. R&D waar andere sectoren van mee profiteren. Om bijvoorbeeld nieuwe duurzame producten te ontwikkelen zoals ecovriendelijke bouwmaterialen en performantere zonnepanelen.

Weg van de weg

België beschikt over een goed uitgebouwd waterwegennetwerk waarvan wij zoveel mogelijk gebruik maken om die grondstoffen te transporteren. Zo halen we vrachttransport van onze wegen én verkleinen we onze ecologische voetafdruk.

SDG11: DUURZAME STEDEN EN GEMEENSCHAPPEN

Ontginningsbedrijven en hun klanten dragen bij tot de duurzaamheid van onze steden en gemeenschappen. We spelen onze rol in de ontwikkeling van relevante en lokale infrastructuur. Dat gebeurt steeds in nauw overleg en met respect voor de ruimtelijke ordening. We geven ontgonnen gebieden een bestemming die aansluit bij de lokale gewenste situatie. Denk aan landbouw, natuur, recreatie, industrie, woongebieden...

SDG12: VERANTWOORDELIJKE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE

Ontginning stimuleert een duurzame consumptie en productie. Ook wij streven naar een circulaire economie. Dat doen we door grondstofoptimalisaties uit te voeren doorheen de hele value chain. We reduceren en recycleren het ontginningsafval, valoriseren de bijproducten uit de extractie en zoeken naar manieren om grondstoffen te hergebruiken.

SDG13: KLIMAATACTIE

Zelf doen we er alles aan om onze ecologische voetafdruk te verkleinen. Maar we helpen ook om met de gevolgen van de klimaatverandering om te gaan. Voorbeelden daarvan zijn de door ons gerealiseerde retentiebekkens en rivierkundige projecten in de Maasvallei die onze dorpen en steden beschermen tegen wateroverlast na hevige regenval.

SDG15: LEVEN OP HET LAND

Zowel voor, tijdens als na de ontginning, zoeken we steeds naar een maximale maatschappelijke meerwaarde. Zo kunnen ontginningen onder meer een belangrijke rol spelen in het creëren van biodiversiteit en instandhoudingsbeheer.

SDG 15

ONTGINNEN IS EEN ESSENTIEEL DEEL VAN EEN GROTER GEHEEL

Een ontginning doorloopt drie fases: vóór, tijdens en ná. Onze eigenlijke activiteit is tijdelijk, en neemt dus maar een fractie in van die hele cyclus.

We zijn ons ervan bewust dat onze rol verder gaat dan die van pure ontginning. Wij willen een facilitator zijn, zodat we onze meerwaarde kunnen vergroten. Want ontginning creëert nieuwe opportuniteiten voor het gebied in kwestie. Voor recreatie, industrie, wonen én natuur.

De foto op deze pagina laat daarvan een mooi voorbeeld zien: de Mechelse Heide in het Nationaal Park Hoge Kempen te Maasmechelen. Een uniek project hier in Vlaanderen. Na nauw overleg met wetenschappers, natuurverenigingen,

autoriteiten en lokale gemeenschappen werd het landschap weer in ere hersteld, waardoor de voormalige site nu naadloos overvloeit in de natuur.

MAXIMALE MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

Zo is voor elk ontgonnen gebied een nieuwe, waardevolle invulling mogelijk. Als buffergebied voor overvloedige regen, bijvoorbeeld. Om het materiaal te bergen afkomstig van het verdiepen van onze waterwegen. Als industrie-, natuur-, recreatie-, of landbouwgebied.

Wij als sector vragen om oog te hebben voor de opportuniteiten die onze activiteiten met zich meebrengen. En niet alleen te focussen op de mogelijke *last* en *hinder*. Beschouw onze activiteit als wat het is: een tussenbestemming die mogelijkheden biedt voor een waardevolle hoofdbestemming. Wat die ook mag zijn. Want wij willen niet bepalen, maar meedenken. En dat in nauw overleg met alle betrokken partijen. Zodat wij als ontginning een duidelijk plan kunnen voorstellen voor de hele levenscyclus van onze terreinen.

JA, ER MOET NOG ZAND, GRIND EN KLEI ZIJN

Natuurlijke grondstoffen zijn onmisbaar voor onze bouwsector en industrie. De productieprocessen van heel wat industriële sectoren zijn zelfs volledig afhankelijk van de toevoer van kwartszand, bouwzand, grind, klei en leem.

De Vlaamse ondergrond bevat meer dan voldoende grondstoffen. Toch worden sommige natuurlijke grondstoffen voor 75% van buiten Vlaanderen aangevoerd. Dat betekent dat onze Vlaamse bevoorrading onnodig afhankelijk is van het buitenland en het grondstoffenbeleid in die landen.

Als onze industrie concurrentieel wil blijven, zijn deze bedrijven net gebaat bij een zekere, constante én kwalitatieve aanvoer van grondstoffen.

Daarnaast betekent lokale bevoorrading ook automatisch een kleinere ecologische voetafdruk.

EEN DUIDELIJKE JURIDISCHE BASIS

Wij dringen dan ook aan op een onafhankelijk en duurzaam Vlaams grondstoffenbeleid dat maximaal inzet op zelfbevoorrading en zelfvoorziening.

Het Grinddecreet biedt een duidelijk kader en zorgt voor heldere richtlijnen. Maar voor het Oppervlaktedelstoffendecreet liggen de kaarten anders.

Het Oppervlaktedelstoffendecreet van 4 april 2003 creëerde een wetgevend kader dat rechtszekerheid moest bieden en de

grondstoffenbevoorrading moest verzekeren. Maar na vijftien jaar stellen we vast dat de rechtszekerheid en het vrijwaren van ontginningsgebieden zorgenkinderen blijven.

De nodige wetteksten en planfiguren dienen dringend opgemaakt en geofficialiseerd te worden. Er moet een duidelijke juridische basis zijn waarmee we op een systematische manier grote projecten kunnen aanpakken. Om zo onze sector alle levenskansen te bieden. En de industrie en bouwsector de garanties te geven waar zij om vragen.

BETERE BALANS TUSSEN ARCHEOLOGISCHE EN ECONOMISCHE MEERWAARDE

Het Verdrag van Malta regelt de bescherming van cultureel erfgoed in onze bodem. Het is aan de lidstaten zelf om die Europese richtlijnen te vertalen in een wettelijk kader. Voor Vlaanderen zit die wetgeving vervat in het Onroerenderfgoeddecreet. Dat decreet vermeldt dat voor bepaalde ingrepen in de bodem een archeologisch vooronderzoek verplicht is. Dat onderzoek gebeurt dan weer door een erkend archeologisch bureau en mondt uit in een archeologienota.

Het doel van zo'n archeologisch vooronderzoek? Het gaat na of een terrein al dan niet archeologisch erfgoed bevat. En stelt vervolgens bepaalde maatregelen voor waaraan de ontginning zich moet houden.

MEER EVENWICHT

Wij vragen bij de uitvoering van zo'n archeologisch onderzoek om meer evenwicht. Een evenwicht tussen:

- het inwinnen van informatie voor een objectieve inschatting van de archeologische potentie;
- de wetenschappelijke relevantie en het noodzakelijke onderzoek;
- de economische realiteit en financiële consequentie voor het ontginningsbedrijf.

Wij willen onze verantwoordelijkheid zeker opnemen. Maar de integratie van zo'n archeologietraject kan anders. Zodat de economische relevantie van onze sector niet in het gedrang komt.

In de afgelopen jaren realiseerden we in het kader van ontginningen op verschillende plaatsen in Vlaanderen archeologische trajecten. Wij vragen dan ook vanuit deze praktijkervaring het wettelijk kader en de uitvoering ervan te herzien. Enkele voorstellen.

LEG OBJECTIEVE SELECTIECRITERIA VAST

Er is nood aan objectieve selectiecriteria. Die moeten leiden tot én relevante onderzoeksvragen én duidelijk afgebakende zones die relevant zijn voor vervolgonderzoek.

Een mogelijk instrument om deze selectiecriteria op te stellen, is de Code van Goede Praktijk, een standaard voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek. Aan de hand hiervan kan bestaande en gewenste kennis geobjectiveerd worden.

Relevante vragen

Een duidelijk onderscheid tussen onderzoeksvragen is essentieel: *nice to know* versus *need to know*. Welke informatie is essentieel, welke is aanvullend?

Belangrijk is dat deze onderzoeksvragen steeds gesteld worden in functie van een actuele onderzoeksbalans. Het heeft geen zin om een bepaald soort site nauwgezet op te graven als de archeologische kennis over die periode al uitgebreid is.

Kennisontwikkeling is veelal een zaak geworden van erfgoedconsulenten. Wij pleiten daarentegen voor een objectieve, zinvolle en transparante invulling van proportioneel onderzoek.

Relevante zones

Objectieve selectiecriteria moeten ook leiden tot een oplistings van archeologisch relevante zones.

De kaart op het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed is een prachtig initiatief, maar is wel aan een update toe.

Laten we deze kaart gebruiken als wettelijke scherprechter. Is er clearance op de kaart? Dan is er geen archeologisch vooronderzoek nodig. Zo kunnen het agentschap én de archeologische bureaus zich volop concentreren op de zones die er écht toedoen. Die zones én de dieptes in die gronden die echt iets toevoegen aan ons erfgoed.

ER IS MEER DAN DESTRUCTIEF ONDERZOEK

Destructieve onderzoeksmethodes zoals sleuvenonderzoek hebben zeker hun nut. Maar het mag niet de standaard zijn.

De opties om aan correct archeologisch onderzoek te doen, zijn veel uitgebreider. Geofysische methodes zijn in het Verenigd Koninkrijk een volwaardig alternatief. Terwijl die andere methodes hier in Vlaanderen nog stiefmoederlijk worden behandeld.

Evoluties in de onderzoeksmethoden voor (voor-) onderzoeken creëren nieuwe opportuniteiten. Onze vraag is om die mogelijkheden te bestuderen en mogelijk te maken. Laat het toe om te investeren in die kennis. Wij willen in elk geval actief bijdragen aan dit debat.

BOSCOMPENSATIE: MEER DAN EEN BOS VOOR EEN BOS

Het Bosdecreet heeft tot doel het behoud, de bescherming, het beheer en het herstel van de bossen te regelen. Een doel waar wij als O.V.O. alleen maar fan van kunnen zijn. Maar waarbij we net als het Onroerendergoeddecreet tegen de praktische grenzen van de theorie lopen.

Het bedrijf dat bomen kapt, moet dat bos fysisch op een andere plaats compenseren, stelt het Bosdecreet. Tot daar de theorie.

In de praktijk is het niet evident om zones en percelen te vinden die in aanmerking komen voor boscompensatie. De meest voor de hand liggende gronden zijn intussen aangesneden. Het wordt moeilijker en moeilijker om gronden te vinden waar we de natuur in natura kunnen compenseren.

HOE VERZOENEN WE THEORIE MET PRAKTIJK? ONZE VOORSTELLEN.

Financiële compensatie...

Er moet opnieuw de mogelijkheid zijn om het rooien van bomen financieel te compenseren. Met dat geld kan de overheid zelf het initiatief nemen tot herbebossing. Of de zone invullen met een andere groene bestemming. Of dat geld verdelen over kleinere, groene projecten – een enorme meerwaarde in een Vlaanderen dat steeds meer verdicht is. Er zijn grote uitdagingen en opportuniteiten mogelijk om onze dorps- en stadskernen te vergroenen die bijdragen tot het welzijn van de mens en de biodiversiteit ten goede komen.

... géén dubbele compensatie

De ontginningsvergunning bepaalt de nabestemming. In veel gevallen is dat geen bos, maar een totale natuurinrichting. Zo heeft de eindsituatie een veel grotere ecologische meerwaarde dan vóór de ontginning.

In de praktijk compenseert de nabestemming dus het rooien van de bomen al ruimschoots. En toch moeten we dan nog eens compenseren door de herbebossing. Dat is dubbelop.

Ons voorstel: als de nabestemming de natuur al compenseert, laat de boscompensatie dan vallen.

Drie scenario's

Elk dossier voor boscompensatie heeft voor ons drie mogelijkheden. Die dossier per dossier tegen elkaar moeten afgewogen worden.

- 1 Ofwel herbebossing na ontginning;
- 2 Ofwel creatie van natuur die evenwaardig is aan herbebossing. Zonder dat er dan nog extra herbebossing moet gebeuren op een andere plaats;
- 3 Ofwel opnieuw de mogelijkheid van een financiële compensatie. Oók bij ontbossing groter dan drie hectaren. Dit door een bosbehoudsbijdrage te storten in het Bossencompensatiefonds, wanneer herbebossing achteraf niet mogelijk is en de nabestemming geen natuurinrichting voorziet.

DIGITAAL, MAAR OOK DIALOOG

Digitalisatie brengt ongelooflijke opportuniteiten met zich mee. Maar ook nadelen.

Bij aanvragen zoals die voor een omgevingsvergunning, gebeurt alles via een digitaal loket. En aanvraag én antwoord. Zo is het menselijke contact met de overheid naar de achtergrond verdwenen.

Dat vinden wij enorm jammer. Wij vragen weer om meer overleg. Een dialoog met als doel om de slaagkansen van onze aanvragen te vergroten. En meer wederzijds begrip tussen alle betrokken partijen. Wij zijn van mening dat in zo'n scenario iedereen wint.

CONCLUSIE

Dit zijn voor ons de krachtlijnen voor een sterk en duurzaam ontginningsbeleid in Vlaanderen:

1 EEN BREDERE BLIK OP ONTGINNEN

Een ontginning doorloopt drie fases: voor, tijdens en na. Onze eigenlijke activiteit is tijdelijk, en neemt dus maar een fractie in van die hele cyclus.

Het is ons doel om een maximale maatschappelijke meerwaarde te creëren in deze drie fases.

En dat in nauw overleg met alle betrokken partijen. Beschouw onze activiteit als wat het is: een tussenbestemming. Die mogelijkheden geeft voor een waardevolle hoofdbestemming. Zodat wij als ontginning een duidelijk plan kunnen voorstellen voor de hele levenscyclus van dat terrein.

2 DUIDELIJK JURIDISCH KADER

Wij ijveren voor een onafhankelijk en duurzaam grondstoffenbeleid dat maximaal inzet op zelfbevoorrading en zelfvoorziening.

Er is een grote rechtsonzekerheid voor te ontginnen terreinen. De nodige wetteksten en planfiguren dienen dringend opgemaakt en geofficialiseerd te worden om onze sector verdere levenskansen te bieden. En leverzekerheid te garanderen voor onze Vlaamse industrie en bedrijven.

3 ARCHEOLOGIE IN PROPORTIE

Het is noodzakelijk om de archeologische rijkdommen in onze bodem te beschermen.

Maar het huidige decreet gaat voorbij aan de realiteit. De kosten zijn voor ons niet meer in proportie.

Er is nood aan objectieve selectiecriteria. Die moeten leiden tot én relevante onderzoeksvragen én duidelijk afgebakende zones die relevant zijn voor vervolgonderzoek. Hiervoor is een systematische kennisborging nodig.

Daarnaast vragen we om het aantal inzetbare methodes uit te breiden. En dat er budgetten worden vrijgemaakt om bestaande technieken te verfijnen en nieuwe ontwikkelingen te stimuleren.

4 AANPASSING VAN HET BOSDECREET

In de praktijk is het niet evident om zones en percelen te vinden die in aanmerking komen voor boscompensatie.

Er moet opnieuw de mogelijkheid zijn om het rooien van bomen financieel te compenseren, alsook de optie om natuur te creëren die evenwaardig is aan herbebossing.

5 DE MENSELIJKE LINK

Vergunningsaanvragen verlopen volledig digitaal. Daardoor verdwijnt het contact tussen ons en de overheden helemaal naar de achtergrond. Wij vragen om meer overleg.

VRAGEN?

Bedankt voor uw aandacht. We hopen dat deze nota u nieuwe inzichten heeft gegeven. Of op zijn minst voer kan zijn tot overleg en dialoog.

Heeft u vragen? Of wilt u meer weten over een bepaald thema? Neem dan zeker contact met ons op: **info@ontginning.be of +32 (0)479 980 372**

De heer Frank Liebens, voorzitter.
Mevrouw dr. Anita Ory, ondervoorzitter.
Mevrouw Kristin Aerts, bestuurder.

De heer Mark Stulens, bestuurder.
Mevrouw Sabine Roegiers, secretariaat.